

Данас, 1. маја 2009. године, слушајући вести на разним ТВ програмима, више десетина пута смо чули једну исту реченицу: *Наши радници су се одлучили за роштиљање, а не за социјалне протесте.*

С друге стране, имали смо прилику да чујемо како су у читавом низу европских и светских метропола: Берлину, Паризу, Бечу, Истанбулу, Москви, Атини, Кијеву организоване и одржане демонстрације синдикалних организација, радника, студената, уз подршку углавном странака левице.

Она реченица:

Радници су се код

нас одлучили за роштиљање, а не за протесте

, звучи занимљиво: она сама је у функцији неолибералног поимања радника, по којем је радник сам крив за свој социјални положај. Дакле, наши радници су имали шансу да данас протестују и уклопе се у тренутну, односно првомајску бунтовничку „слику света“, но они су је пропустили. Зашто? На ово питање је могуће дати разне одговоре и они би сигурно били у вези са идеолошком позиционирањем онога ко одговара на ово питање. Претпостављам да ће се истина о разлозима одсуства социјалних протеста и овај пут елегантно и лукаво избећи. И сама, безброј пута понављана реченица, да су радници хтели роштиљ, а не протесте (односно борбу против експлоатације) у функцији је постојеће дистрибуције моћи и избегавања праве истине о разлозима одсуства социјалних протеста у Србији.

Али, независно од тренутног стања код нас, то јест одсуства масовнијих протеста, у свету се ипак већ неколико година уназад, а посебно током последњих година дешавају значајна социјална и идејна померања. Више не постоји подршка која је, додуше, била изнуђена и репресивно произведена, неолибералном пројекту, или поретку. Отпор социјално/политички депривираних је пробуђен и покренут. Интересантна је збуњеност наших десничара разних профила и професија, то јест друштвених инжињера, режимских политиколога и аналитичара, ангажованих уметника, уредника популарних политичких емисија, власника електронских и штампаних медија. Ових месеци, сви они себи постављају иста питања: „Остати бездушан (десничар) или постати саосећајан (левичар)? Остати егоиста (десничар) или постати солидаран (левичар)? Игнорисати социјално незадовољство, делегитимисати и редефинисати, преусмерити га пропагандом и разним манипулацијама (десничар) или се искрено поставити према овом проблему и прихватити своју одговорност у његовом стварању (левичар)? Шта радити?“ – питају се наши неолиберали-десничари.

Ситуација постаје све незгоднија. Тим пре, што откривена истина о неуспеху једног мегапројекта у постпетооктобарској Србији коинцидира са истим таквим неуспехом с којим се суочавају све средњоевропске и источноевропске земље у транзицији, а оно што је још важније, са неуспехом тог истог пројекта у земљама чланицама ЕУ, па и у САД. Од стране америчких, француских, британских, руских, кинеских, индијских критичара глобализације, овај неуспех неолибералног пројекта је очекиван. Но, у научним круговима (и код нас и на Западу), критика глобализације је, под изговором да је она рефлексија отпора „модернизацији“ или да је варијетет теорије завере, екстремне деснице, антизападњаштва, антиевропејства, одбацивана. Овде имамо интересантан феномен унутар привидно научног, а у ствари идеолошког поља, које бисмо могли одредити као „критику критике глобализације“. У контексту критичког приступа критици глобализације није акцензован критички став према негативним аспектима глобализације као што су социјално раслојавање (на које су указивали званични статистички подаци ОУН), криза државног суверенитета, криза концепта демократије, слабљење социјалног консензуса, итд. Унутар идеолошки обојене критике критике глобализације наглашава се само њено наводно супротстављање повезивању народа и култура, док је баш, унутар критике глобализације, то једино у вези чега постоји позитиван став. Критика глобализације (код нас, у Русији, Кини, Сад, Француској, Великој Британији, Хрватској) генерално је више била усмерена против културних форми, економских образаца, политичких формула које су генерисане из једног, унутар себе, конзистентног, али друштвено на дужи рок проблематичног неолибералног (економског, политичког и културолошког) концепта. С обзиром на то да се критика глобализације суочавала са системском тенденцијом репродуковања афирмативне, у стварности неутемељене слике будућности (у којој ће доћи до приближавања социјалних слојева, еманципације и хуманизације света, изједначавања богатих и сиромашних делова света), логично је да је морала бити објект маргинализације и институционалне репресије.

Но, с протоком времена се показује да су позитивне и афирмативне предикције неолибералних економиста, социолога и политиколога биле погрешне, а предикције унутар критичког дискурса о глобализацији валидне. Није требало много памети да би се дошло да закључка да ће неолиберализам, штитећи интересе крупног капитала, разграђујући социјалну државу, довести до социјалног раслојавања, те да ће ово социјално раслојавање произвести социјалну кризу која ће кад тад пронаћи пут своје артикулације, идејне (односно идеолошке), па политичке и на крају институционалне. Тренутно се западни део света (САД, Велика Британија, Француска, Немачка) налази на нивоу идејне, односно, идеолошке и политичке артикулације ове социјалне кризе и раслојености, док су институције политичке, економске, војне и културне моћи још увек под контролом неолиберално-десно оријентисане елите.

Ово последње се односи и на наше друштво. Док се идејно и вредносно, политички постепено артикулише лева оријентација, институционални систем у Србији је потпуно

под контролом неолибералне, десничарске елите. Ради се о кадру владајућих странака, пре свега, ДС и Г17 минус, ЛДП итд, који захваљујући легално конституисаној власти имају ту исту легалну основу владања, али су, с друге стране, скоро изгубили легитимитет владања. Идеје које су чиниле и сада чине суштину политичког идентитета свих наших владајућих странака су озбиљно релативизоване и то на светском плану. Интересантно је да је легитимитет наших владајућих странака није доведен у питање под утицајем домаћих друштвених кретања, него под утицајем кретања на тлу Запада према коме су управо наше владајуће странке окренуте (односно саме себе дефинишу као прозападне). Довођење у питање легитимитета наше владајуће елите, која је углавном неолиберално/десне оријентације се није могла десити изнутра, јер је критика неолиберализма (односно владајуће политике) у нашој земљи и сама била објект манипулација и пропагандног деловања, дефинисања и делегитимисања помоћу процеса медијског, институционалног и на крају уличног замрачивања. Она је помоћу изрежираних перформанси, уличних представа, објашњења од стране политички подобних стручњака (историчара, драматурга, глумаца, писаца, економиста) дефинисана као представник радикалне екстремне деснице. Тиме је анулиран њен друштвени значај и одузет морални, политички и интелектуални кредибилитет за било који критички став или политички ангажман у друштву, адекватан њеном стварном идејном садржају. И тако су критичари неолиберализма истински леве оријентације претворени у своју супротност, односно јавном мњењу представљени као екстремна десница, националисти, традиционалисти, представници теорије завере итд.

За разлику од ових скептичних према неолибералним друштвеним реформама у Србији, нашим неолибералима је, као што сви знамо, био својствен ентузијазам изражен у недискутабилној вери и подршци неолибералном скупу идеја/теза које су се односиле на целу друштвену, општу и партикуларну стварност-државу, суверенитет, економију, људску природу, уметност, културу, науку, међународне односе, патриотизам, традицију итд. Јасно је да се радило о потпуно заокруженој идеологији, једном конзистентном скупу идеја са јасном друштвеном функцијом-одбрана крупног капитала, разградња социјалне државе, друштвеног консензуса и десупстанцијализација демократије која се тек успостављала. Ова идеологија је на тлу Запада настала у касним седамдесетим годинама, а код нас је инсталирана након 5. октобра 2000. године. Да је инсталирана током деведесетих, она би била потпуно компатибилна идејним, друштвеним, политичким и геополитичким кретањима у свету. Но, у првој деценији 21. века, већ тада је била у раскораку са стварношћу.

Један од индикатора да ће се десити нови талас идејних, економских и политичких промена у свету на крају 20. и почетку 21. века, и једна од прекретница у међународним односима била је управо бомбардовање СРЈ 1999. године. Овај чин је изведен без одобрења Савета безбедности УН. Већ сама та чињеница нам говори да је те 1999. године унутар ОУН дошло до поларизације великих сила око СРЈ. Док су једни истицали да је то бомбардовање увод у једну нову еру просвећених нација, други нису дозволили

да дође до конституисања седнице СБ на којој би се легитимисао и легализовао војни интервенционизам на СРЈ од стране ОУН. Напад на САД 11. септембра 2001. године, интервенција у Авганистану и Ираку, као и однос других делова света према овим догађајима су још јасније указивали на померање у сфери међународних односа. То померање, у сваком случају, представља деклинацију од онаквог стања на нивоу светског политичког поретка, какво је постојало након рушења Берлинског зида. С друге стране, тренутна економска криза генерисана неолибералном економском политиком вођеном касних седамдесетих година, јасно сигнализује озбиљну нестабилност читавог неолибералног пројекта. Наравно, ова криза неће довести до „пропасти Запада“, пропасти ЕУ или капитализма. Но, она указује на могући крај једног скупа идеја/теза, једне скоро тоталитарне идеологије, која је репресивно наметана и интелектуалцима и јавном мњењу у корист њихове штете, а у сврху одбране интереса мултинационалних компанија и крупног капитала уопште. Управо због тога, наши неолиберали су у озбиљном раскораку са стварношћу, без обзира да ли је реч о њиховом схватању привреде или о њиховом схватању људске природе, културе или међународних односа.

„Како сакрити овај идејни, политички и институционални несклад и раскорак с реалношћу?“ – питају се наши неолиберали. „Еурека! Променићемо мишљење!“ –виспрено се досетише ови интелигентни умови. У тексту под насловом: *Динамика политичке глобализације и*

духовне колонизације у другој поливини двадесетог века

, постављеном на сајту НСПМ (10.12.2007. године), написала сам следећу реченицу:

„Узимајући у обзир феномен промене мишљења који је тако чест у бившим социјалистичким земљама, настао као последица специфичне политичке социјализације у којој се конвертитство преферира и сматра доказом да неко има мудру и виспрену главу (овде се одсуство политичког и људског морала изједначава са мудрошћу) уколико се на светској политичкој сцени идеолошка конфронтација разреши у корист противника неолиберализма, можемо очекивати прелазак многих наших неолиберала, осим оних аутентичних који су то независно од профитабилности свог идеолошког избора, на страну политичког центра, левице, социјалдемократске оријентације, конзервативизма.“ У једном другом тексту под насловом

Стари и

нови критичари неолиберализма

, постављеном на сајт НСПМ (15.10.2008. године), претпоставила сам да ће се управо заговорници неолиберализма позиционирати у његове најватреније критичаре: „И као што су комунисти, преко ноћи, скоро сви постали антикомунисти, слобисти – антислобисти, антизападњаци – прозападњаци, критичари капитализма и приватне својине њихови заговорници, тако ће и наши неолиберали постати критичари неолиберализма.“ Извињавам се због овог (очигледног) аутонарцизма испољеног у цитирању сопствених реченица, али шта да се ради, била сам у праву. Наравно, познавање модалног типа личности, политичких прилика у сопственој земљи, обрасца културе, омогућује да се лако претпостави како ће се људи понашати у промењеном друштвеном контексту.

И ево их, патриота до патриоте, социјални праведник до социјалног праведника. Онај хладни егоиста, заговорник разградње социјалне државе, десуверенузације, следбеник Новог доба, развијеног предузетничког духа (али сакривеног у државној установи у којој прима плату у износу од 500.000 динара), заговорник слободног тржишта на које никада не излази, а у томе му помаже његова странка, артифицијелни космополита (који иза лажног космополитизма не крије свој национални, него што је још апсурдније – завичајни идентитет), одједном више не скаче са столице кад чује реч патриотизам. Русија и Кина му више нису тако мрске као некада. Постаје заговорник социјалне правде, пун саосећања, душеван, пун разумевања за социјално незадовољство радника које је до јуче формално класификовао у категорију транзиционих губитника и саветовао им да се преквалификују, односно баце своју факултетску диплому и заврше курс за бравара, козметичара или фризера. Читајући текстове наших неолиберално оријентисаних интелектуалаца, слушајући њихове речи изговорене у разним емисијама, примећујемо њихово стидљиво или мање стидљиво политичко престројавање и прелажење на идејни терен који није њихов, односно, управо на онај терен који су негирали и на тој негацији градили своје каријере током претходних девет година.

Догађај који се десио у Новом Пазару, када је један од радника (Зоран Булатовић) одсекао самом себи прст, био је значајан не само јер указује на стварност социјалне кризе која постоји изван медија, ТВ емисија, режираних уличних представа, пропаганде. Он је био и значајан због реакција које је произвео у јавности. Овај догађај је у сваком произвео језу с једне стране, док је, с друге стране, довео у веома тешку ситуацију наше заговорнике неолиберализма. Они су се нашли у ситуацији избора, јавно су требали да демонстрирају или бездушност или саосећајност. У идеолошко-политичком контексту, реакција на овај догађај је у директној вези са идеолошком позиционираношћу. Јасно је да је у неолибералном поимању људске природе наглашена категорија интереса, човек се види као себично биће спремно на употребу свих средстава да би реализовало циљ, други се схватају само као објекти који се искориштавају и инструментализују ради акумулације и репродукције капитала и моћи итд. У оваквом схватању људске природе нема места за емоције, правду, емпатију, солидарност. Дакле, уколико би следили своју идеолошку парадигму (у којој је инкорпориран и онај скуп идеја које се односе на људску природу) неолиберали би требали да на овај страхан догађај у Новом Пазару реагују бездушно, односно индиферентно. А радника да дефинишу као транзиционог губитника, што у нашем случају значи: антизападњака, антиевропејца, ретроградну силу, представника традиционалистичких сила, човека који није схватио да је пао Берлински зид, човека који се одупире променама, човека који је сам крив за оно што га је снашло, човека за којег држава није дужна да се брине.

С друге стране, уколико поводом овог догађаја неолиберали манифестују саосећајност то значи да негирају сопствену идеолошку парадигму, у којој нема места за социјалну

солидарност и емпатију и на њој засновану деветогодишњу политику. Ова идејна аутонегација, тренутно својствена нашим неолибералима, у складу је са светским процесима јачања левице, али је у нескладу са њима самима. У том смислу, они се налазе у конфузији насталој у ситуацији избора између бездушности и саосећајности. Док јавно морају да демонстрирају саосећајност и постепено и стидљиво скрећу ка употреби појмова као што су солидарност и социјална правда, у стварности, изван медија и ТВ камера, у оквиру институција и даље теже да „материјализују“ и институционализују: на пример веома јасном кадровском политиком (запошљавањем „плутајућих субјеката међу метафорама“), свој поглед на свет, који је наравно нелиберални. Дакле, наши неолиберали током 2008. и ове 2009. године непрестано циркулишу између бездушности и саосећајности и непрекидно конвертирају од бездушних неолиберала до саосећајних левичара и од саосећајних левичара до бездушних неолиберала.

Демонстрирање саосећајности и посредством тог демонстрирања распростирање вредности леве оријентације, директива је владајућих политичких странака и њихових шефова. Помоћу ове тактике данашње владајуће странке неолибералне оријентације (ДС, ЛДП, Г17 минус, ЛСВ, СПО) унапред заузимају простор левице и позиционирају се као представници и заштитници интереса средњих и нижих слојева. Њихови аналитичари, политиколози, асистенти, новинари, уредници, власници медија, ТВ водитељи, се опет, по ко зна који пут, појављују као савршено ауторитарна бића која причају оно што им се нареди и уместо мозга имају касету у глави. Њихова реторика их све више приближава реторици Српске радикалне странке, с једне стране, али и општим кретањима у свету, с друге стране. Парадоксално, али испоставља се да су Радикали све време, критикујући концепт друштвене реформе спровођене по неолибералним рецептима, били у праву. Односно, да није ДС ишла у сусрет променама у свету, него су се с тим променама у ствари сусрели Радикали. С обзиром на узајамно приближавање у реторици и идеологији, између некада две радикално супротстављене странке (ДС и СРС) логично је да ДС мења профил, постепено се приближава интересима најнижих слојева и намеће саму себе као њиховог заступника, иако их је све време док је била на власти угрожавала сопственом политиком. И кад би све то било једна комична представа, уколико владајућа неолиберално оријентисана екипа настави са својим левичарењем и својом осећајношћу према „транзиционим губитницима“, можемо очекивати да ће та иста екипа организовати једну малу „револуцију“ против неправде коју је сама произвела, против сопствене политике, против сопствених идеја/вредности, једну револуцију против саме себе, помоћу које ће она сама остати тамо где се већ налази.

У контексту овакве политичке игре прелажења у Другост (СРС) од које се све време ДС (заједно са својим коалиционим партнерима) диференцирала и на тој диференцијацији градила сопствени политички идентитет, демонстрирање саосећајности функционише само као инструмент враћања сопственој и системској бездушности. Овај феномен

савршено парадоксалне конверзије је интересантно анализирати по фазама кроз које се одвија. У првој фази Други (СРС, СПС) је прво институционално/политички изборним путем поражен.

У другој фази, захваљујући успостављеном монопољу над установама помоћу којих се обезбеђује преваленција сопствених у односу на политичку моћ и интересе функционалних дефиниција, тај Други је дефинисан (именован, означен, квалификован, атрибуиран), затим се помоћу диференцирања од истог градио сопствени идентитет-аутоидентификација.

У трећој фази

настала је радикална негација Другог, то јест институционално и социјално искључивање из система.

У четвртој фази

под утицајем промењених околности (унутрашњих и светских, економских/политичких/идеолошких) долази до „крађе“ односно аспорпције политичког и идејног садржаја идентитета тог симболички негираног и институционално искљученог Другог (СРС-профил = патриотизам/социјална правда/одбрана интереса нижих слојева) као место сакривања од сопственог пораза (профил = негација патриотизма/социјална индиферентност/одбрана виших слојева и крупног капитала), како би се после тог сакривања у туђем идејном профилу/политичком идентитету, у последњој-

петој фази

вратили свом правом идентитету испољеном у институционалном неолиберализму.

Но, било како било, лажна саосећајност и сакривена бездушност ће још само једно кратко време имати институционалну позадину и подршку. Неолиберализам отеловљен у институцијама, у раскораку са домаћом ствраношћу и стварношћу света, исцрпивши све могућности креације привида, искористивши све тактике контролисања социјалног/политичког отпора, поражен је на идејном/политичком плану. Он још увек опстаје само у отуђеним секторима друштва, захваљујући интересима највишег дела владајућег слоја и код нас и у свету.

Одесечен прст радника текстилца Зорана Булатовића, сигнализовао је постојање опције која се налази изван две доминантне и међусобно опонирајуће дефиниције/одређења критике. По првој, оној наивној-студентској, критика је аутентична и резултат ауономног, слободног, од стране система неконтролисаног интелектуалца. По другој, у постмодерном добу свака критика је привид, односно симулација, резултат наводно ауономног, слободног и бунтовног, али за упућеније потпуно контролисаног интелектуалца. И на крају, код нас је у ово последње време настало још једно одређење критике, схватање њеног смисла и улоге у српском друштву или савременом свету уопште: Критика јесте привид, али. Овако се представља један од коментатора/коментаторки на НСПМ. Дакле, ово одређење изражено у језичкој формули *Критика јесте привид, али* – нам говори о томе да је скоро целокупна критичка мисао у Србији под институционалном контролом, но упркос тој контроли над званичном критиком, постоји оно *Али*, у којој се налази

стварност коју је немогуће до краја контролисати, дефинисати, означити, именовати. Е, тај одсечени прст несретног радника говори о неконтролисаној стварности у којој се појавила, после свих других видова борбе, спремност да се прекораче границе поретка, границе дефинисане нормалности, границе ума и институционалних правила. Спремност на ово прекорачење настаје као резултат инконгруенције социјалног/политичког/вредносног поретка и људске природе. Овај несклад је дуго времена био сакриван, а бунт против њега обесмишљаван и делегитимисан свим могућим средствима.

Последњи покушаји изигравања овог бунта и сакривања постојећег несклада манифестују се у лажној саосећајности. Рекли смо да је лажна саосећајност средство помоћу којег наши неолиберали покушавају да се врате аутентичној и стварној бездушности. С обзиром на то да и сами имају осећај да им овај покушај неће успети, они прибегавају још једној стратегији – стратегији тенденциозног манифестовања бездушности. Гледајући претходну емисију *Утисак недеље*, имали смо прилику да чујемо коментар једне гледатељке у вези онога што је учинио радник Булатовић, у којем је она, квалификујући овај чин као „садо-мазохистички импулс човека који није схватио да је прошло време Броза и Милошевића“, изразила своју бездушност и индиферентност и прибегла стратегији тенденциозно манифестоване бездушности. Дакле, док би људска несрећа у сваком од нас, па и код ове гледатељке требала да изазове емпатију, она је намерно и потпуно свесно изразила супротну (у нормалном друштву социјално неприхватљиву) емоцију. За разлику од аутентичне бездушности, која се константно испољава као општи принцип и интегрални део свакидашњице поробљене болесним и репресивно наметнутим идејама и вредностима, која постоји и кад нема неку очигледну и непосредну индивидуално-психолошку или социјалну функцију, тенденциозно манифестована бездушност је изсимулирана, како би произвела утисак да је социјалдарвинистичка утемељеност света и међуљудских односа, једино могућа утемељеност. Социјалдарвинизам, социјална индиферентност, непоштење, похлепа и свакодневна инструментализација се представљају као општи, универзални и непромењиви принципи, а из њих као таквих, тобоже општих принципа, логично би требала да проистекне и безалтернативност неолибералног става, неолибералне индиферентности према другима и безалтернативност самог неолибералног поретка. Тенденциозно манифестована бездушност би требала код рецепијената медијских порука да произведе утисак да неолиберални поредак уште није уздрман. Но, лице које одаје несигурност, подрхтавање мишића, сузе у очима, импулсивност наших неолиберала, подрхтавање гласа, говор тела – немир, док покушавају да испадну лажно саосећајни или, с друге стране, још бездушнији него што јесу, говоре нам о њиховом осећају да се испод њихових ногу полако измиче тло.

Ово време у суштини више није њихово време, у свету постепено нестаје сва она интелектуална, институционална и финансијска машинерија која им је дозвољавала да без икаквог људског обзира демонстрирају где год стигну своју арогантност и своју

Пише: Лорна Штрбац
субота, 02 мај 2009 22:38

незаинтересованост за све што је изван и с ону страну њихових личних материјалних интереса. Светски или наши „плутајући субјекти међу метафорама“ који су, упркос свом наводном флукутирању, све време током протекле две, три деценије били савршено добро укоренењени у материјалном и институционалном поретку, што би рекао Маркс, отуђени од других, од самих себе, од природе и од свега постојећег, полако ће постати ствар прошлости, заједно са својим погледом на свет. Наравно, на њихово место ће доћи нова идеологија која ће временом постати једнако репресивна као и ова која се сада урушава, и онда све испочетка. Опет ћемо постављати питање: Да ли је критика привид? Па ћемо једно време мислити да није, онда ћемо доћи до закључка да јесте, итд, итд. Међутим, док се то не деси преостаје у ствари ни мање ни више него управо оно што десничари не воле да чују, а то је *Класна борба*. Као што видимо, отприлике се тако нешто дешава у Француској, САД, Великој Британији, Грчкој, Немачкој, Турској.